

משה ומשיח

חזרה

אמנם כל זה הוא יסוד עצה מרחוק, עצת ד' היא להשלים את כח המדמה, מפני שהוא בסיס בריא לרוח העליון שיופיע עליו, ומתוך העליונות של התפיסה הרוחנית שקדמה בישראל הוכרח כח המדמה להתמוגג, מה שגרם חלישות לאחזת רוח הקדש העליון, שעתיד לבא ע"י מלכא משיחא. על כן מתבסס כעת כוח המדמה עד שיגמר בכל תיאורו, ואז יהיה כסא נכון ושלם לרוח ד' העליון ויוכשר לקבל אור רוח הקודש עליו, שהוא רוח ד' "רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד'".¹

כח המדמה זה הוכרח להיות נדחה ונלקה קצת על ידי שפעת רוח הדעת העליון של רוח הקודש הנשגב שבמקור ישראל, שהוכרח להקדים ולבא לעולם מפני שלא יוכל העולם להתקיים עד אלף דור בלא אור תורה, שהיא אוצר כל הדעת.²

נעשה קצת סדר במהלך שלנו: בפרק יז הרב מתאר מדרגה מאוד עתידית, 'עצה מרחוק'. זו מדרגה של חיים³, כמו שיהיה לעתיד לבוא וכמו אדם הראשון לפני שחטא ונפל לעולמות של טוב ורע. בפרק יח הרב מתאר שהמדרגה של פרק יז נדחתה על ידי התהליך של קבלת התורה בעם ישראל. התורה מוכרחה להופיע, בגלל שהעולם לא יכול לחכות עד 'אלף דור', אי אפשר לחכות עד שכוח המדמה יבשיל ויופיע את החיים במובן המלא של חיים. בעצם התורה נמצאת במקום של מלחמה בין טוב לרע, במקום כזה צריך שכל שבא מלמעלה ומדריך את החיים. גם במקום הזה, כשכוח המדמה נדחה, והוכרחה לבוא תורה, ישנן שתי הופעות של התורה, יש את התורה שהייתה צריכה להופיע אילולי עם ישראל היה חוטא בעגל, זו המדרגה של משה. גם המדרגה הזו לא הצליחה, עם ישראל חטא בעגל, ואז מופיעה התורה של שלמה⁴. שלמה בא כתשובה לחיסרון שהיה בעם ישראל.

¹ אורות, ישראל ותחיתו יז.

² שם, פרק יח.

³ עיין 'אלף מיני זמר יג-יד'.

⁴ גם בהופעת התורה אחרי חטא העגל יש מדרגות, בית ראשון ונבואה, בית שני בלי נבואה, וגלות.

משה

נרחיב קצת על המדרגה של משה. יוצא שגם אצל משה כוח המדמה היה נלקה, ורק אצל מלכא משיחא הוא יהיה מתוקן. מה שקורה כיום הוא התחלה של זה, 'על כן מתבסס כעת כוח המדמה עד שיגמר בכל תיאורו'.

הרב מדבר על ההבדל בין משה למשיח באורות ישראל:

האבות משפיעים הם את הצד הטבעי שבכנסת ישראל, ומשה רבנו את הצד הלימודי...⁵

אצל משה, משהו ביסודות הטבעיים היה חסר, הוא נציג של השכל ולא של הטבע. הרב לא מתכוון להגיד שמשה היה רק הרב של כל הלמדנים. חוץ מלהיות למדן, היו למשה גם מעלות אישיות והוא גם היה נביא, אבל בכל זאת הנקודה העיקרית היא הצד הלימודי. כמו שראינו על ה'שיר'⁶, בשיר יש גם רצון, אבל עדיין יש בו הארה של משהו שבא מלמעלה ומתקן את החיים. במדרגה של השיח (שכל, יכולת, חיים), יכול להיות שכל מה שאדם מרגיש הוא לגיטימי; אבל בשיר (שכל, יכולת, רצון), לא הכל לגיטימי, והאדם עדיין צריך לתקן את החיים.

הרצון הוא חלק מהותי מהאדם – הוא הנקודה העליונה שלו – כיוון שהאדם יכול לרצות ולהתגעגע למדרגה, אפילו שכרגע הוא לא שייך אליה. השכל כאן הוא משהו חי; לפעמים שכל עלול להיות מלאכותי – עובדה שגם מחשב יכול להבין ומחשב הוא דבר מת, ללא חיים – אבל הרצון קשור ממש לחיים, לכן כששכל ורצון מחוברים, מופיע שכל חי. שכל חי הוא העידית שבעידית של האדם. אבל למרות שאנחנו מדברים על דבר חי, ולא על תהליך של ידע מנוכר, בכל זאת הוא רק העידית שבעידית של האדם, יש עוד ממדים שלא בהכרח נכללים ברצון.

משה רבנו הוא נציג של הדעת (דעת עליון ודעת תחתון⁷), הדעת היא הופעה של שכל ורצון מחוברים, אבל בכל זאת מופיעה עליו ביקורת בחז"ל⁸, "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלוקים". משה הוא עדיין בחינה של אור עליון שבא ומתיישב על החיים, אז אמנם משה

⁵ אורות, אורות ישראל, פרק ד, סעיף ט.

⁶ אורות הקודש ג, עמ' קו.

⁷ עין איה, שבת, פרק תשעי, כט-לז. ועיין 'אלף מיני זמר ט'.

⁸ דברים רבה, פרשה יא.

היה קדוש וטהור והגיע למדרגות מאוד גבוהות⁹, אבל עדיין הייתה בו חלוקה כזו, שחלקים מהאישיות היו עליונים מאוד וקדושים, וחלקים נשארו בגדר של דמות אנושית.

שיבה אל הטבע

יש מקור שמסביר את ההבדל בין כשהרצון מניע את האדם, לבין כשהטבע עצמו מניע את האדם:

שבים אנו אל מושגי הטבע גם במובן הרוחני, וזוהי תפארתנו. הרוחניות, המוסר, השקיקה האלהית, כשהיא מוכרחת בתור חטיבה טבעית, הרי היא מארגנת את האדם העולם והחיים במערכה של אושר עליון נשגב אידיאלי, והעולם הולך ומתתקן במלכות שדי. מי זה לא ישתוקק לזה, שיהיה הטוב והצדק טבע קנוי בכל נפש, ומי זה לא ישאף, שהוד החיים העליונים בהוד רוחניותם ושיגוב מציאותם יהיו מאוגדים בעוצם הטבעיות שלנו. מי לא ידע שנצחון הטוב והחיים על הרע והמוות הוא מאוחז בהקביעות של הטוב והחיים בתוכיות הטבע המסודרת האיתנה. ובתוך המושג של הטבע מבינים אנו כבר, מה היא העבודה האלהית, מה היא חובתה של תורה בקיומה ותלמודה, עד כמה העולם צריך מזון ופרנסה רוחנית, כדי להתקיים באופיו, כדי שהאידיאליות תעמד בו בראש.¹⁰

הרב אומר שגם המוסר וגם הרוחניות, צריכים להיות טבעיים. בעצם אנחנו שואפים שהתורה תהיה לגמרי טבעית.

אין הכוונה ששכל הוא לא טבעי, גם שכל הוא דבר טבעי – כמו שהרב אומר על השיר. אלא שהשיר, אפילו שהוא לא אריסטוקרטי (האריסטוקרטיה ממש זרה ליסודות הנמוכים של האדם), בכל זאת יש בו משהו אציל; הוא פנימי לאדם, אבל בכל זאת חלק מהאישיות מתנגד לזה – לא בדיוק מתנגד, אלא שחלק מהאישיות לא בא ממנו – המקור של הדברים הוא השכל ולא הטבע. ואילו האידיאל הוא להגיע למצב שכל הערכים התורניים יהיו טבעיים לגמרי – 'חטיבה טבעית'.

הרב כותב 'זוהי תפארתנו', ה'תפארת' היא התורה. כרגע התורה באה מלמעלה, אבל ודאי שהשאיפה היא, שהתורה תהיה הטבע עצמו. שלא יצטרכו ללמוד תורה, אלא היא תהיה

⁹ משה לא היה נשמה של טוב ורע. (עייזן, עין איה שבת, פרק חמישי, לח-לט.)

¹⁰ אורות הקודש ג, עמ' קמג.

השאיפות והצרכים של האדם. למשל: אדם לא יצטרך ללמוד שבת מהשולחן ערוך, הוא ילמד שבת מעצם הקיום של השבת – מהחיים – שבת והחיים יהיו אותו דבר. כרגע האידיאל הזה לא נמצא, אבל הוא יהיה לעתיד לבוא. 'מי זה לא ישתוקק לזה, שיהיה הטוב והצדק טבע קנוי בכל נפש' – לא יצטרכו ללמד תורה, הטוב והצדק יהיו בפנים, הכל יצמח בתוך האישיות.

הרב מסביר שכל המהלך הזה קשור לניצחון על המוות, ניצחון הטוב והחיים על הרע והמוות. כיום יש פער בין הנשמה לגוף – יכול להיות שהגוף מאוד רוצה את הנשמה, ושיש ביניהם אהבה גדולה, אבל החיבור עדיין איננו טבעי באופן מוחלט. ניצחון על המוות הכוונה שהגוף והנשמה יהיו זהים לגמרי.

אנחנו נקח מן הטבע את העז שלה, את איתנותה, את הסדר המדויק שלה, את התמדתה ושקידתה, את מתינותה, ואת העמדה הבטוחה המתגלה בחזיונותיה לגבי עצמה. אבל נשתחרר מעורונה, מפראותה, מהכרחותה העבדותית, משלילת כונתה, וחסרון אידיאליותה, והננו אז הולכים קוממיות, צועדים על במתי ארץ, נוחלים נחלה בלי מצרים, לובשים עז והדר, ושוחקים ליום אחרון.

הטבע נותן לנו: איתנות, אינסטינקטים, יצרים, כל אלו כוחות שיכולים לשמש את המוסר. הם עצמם כוחות פראיים מאוד וחסרי שליטה, מכיוון שכרגע אין לטבע תבונה, והוא בנוי מהכרחים ואינסטינקטים.

יש לנו שלוש בחינות של הגילוי המוסרי: בחינה ראשונה היא בשכל ובעולמות הרגשיים שיכולים להתלוות אליו; איתם אנחנו יכולים להכיר את הגודל האלוקי. בחינה שניה היא ביצרים; אמנם הם עדיין לא מוסריים בעצמם, אבל אפשר לקדש אותם. ובחינה שלישית היא בגוף; הצד הגופני בכלל לא שייך למוסר. אם אדם אוכל חזיר, שלא יצפה שהגוף שלו יקיא בגלל שהוא אכל משהו לא בריא.¹¹

האידיאל שהרב מדבר עליו כאן, הוא כזה שגם הטבע הגופני יהיה שייך לקודש ולגדלות האלוקית, ולא רק השכל והרצון והרגשות העליונים שבתוך האדם.

¹¹ עיין, עין איה, שבת, פרק שני, ד.

השלמה

שאלה: אחת מתכונות הטוב היסודיות של האדם היא, שהוא מתקדם וצועד ולא רק נוכח; ממילא יש ברצון משהו יקר שמרומם את האדם ונותן לו שאיפות, שלכאורה אובד במדרגה שהכל טבעי (שיח)?

תשובה: נכון שה'רצון' הוא אחד הכוחות היקרים של האדם, אבל האדם לא צריך בשביל זה מלחמה בין טוב לרע, יכולה להיות תנועה והתקדמות גם כשיש לו רק טוב. כמו שהרב כותב באורות התשובה¹², "כשם שצריכים להעלות את המדות והמחשבות הרעות לשרשן, כדי לתקנן ולמתקן, כן צריכים להעלות את המדות והמחשבות הקטנות, אע"פ שהן טובות אבל אינן במעלה גדולה ומאירה, למקור שרשן, ולהאירן באור של גדולה". צריך להפוך את הדבר הקטן לדבר גדול. גם בתוך הטוב עצמו יכולה להיות התעלות. הביטויים 'השתלמות' ו'השלמה' מבטאים את תנועת הצעידה וההתקדמות של האדם. אבל ישנו הבדל ביניהם, 'השתלמות' היא השלמה של חיסרון, ו'השלמה' היא עליה והתקדמות תמידית – מצב אידיאלי שלא נובע מהמלחמה ברע.

הרב בעד חופש ובעד תבונה, האדם צריך ליצור את התהליכים שבתוכו, הדברים האלו מגיעים מ'רצון' – אבל לא חייבים בשביל זה 'רע'. גם אם אדם הראשון לא היה חוטא ונשא בגן עדן, היה לו 'לעובדה ולשומרה'. העבודה לא באה תמיד מתוך מאבק עם הרע.

ממילא יוצא שגם במדרגה של 'שיח' יש 'שיר'. אבל לא בתור מאבק עם הרע, אלא תודעה שכל הזמן עסוקה בלגדול – כמו 'יגדל אלוהים חי', שאנחנו מגדלים את הקב"ה.¹³ יכול להיות שהאדם כולו קדוש, ובתוכו יש דעת אלוקים, דעת אלוקים היא מקום של גידול והצמחה – לא צריך רע בשביל זה.

ובחרת בחיים

מקור נוסף, על השיבה אל הטבע:

שלש מדרגות הן, שההשלמה הפרטית והכללית לישראל מחויבת להיות מבוססת עליהן, השיבה אל הטבע, אל המוסר האנושי, אל יסוד האומה. והקדושה העליונה חלה דוקא על גבי שלשתן.

¹² אורות השובה, פרק יד, א.

¹³ יש לעם ישראל סגולה, שהיא לגדל את אלוקים עצמו, וזה על ידי תוספת הדעת. כלומר, בדעת של האדם יש יכולת לברך ולגדל את המציאות. (עולת ראיה א, עמ' נ, 'יגדל אלוהים חי'; אורות, ישראל ותחיתו, כא).

העבודה האלהית היותר עליונה היא אותה שהיא מקושרת ישר אל הטבע. נתחללה קדושה עליונה זו על ידי זוהמת האדם, שהשחיתה את פולחן הטבע, בעשותה אותה למפלצת אלילית, במקום שהוא צריך להיות בסיס איתן להאידיאליות העליונה.¹⁴

ישנו הבדל בין שאיפות דתיות, לבין שאיפות של חיים. שאיפות דתיות הם שאיפות שיש להם משהו בעייתי עם החיים. הדתות מניחות שהחיים מסובכים במהותם, ולכן השאיפה היא להגיע – בעזרת תהליך מטפיזי פרדוקסלי – אל מעבר לחיים; בעצם יש עניין שהתורה תהיה מחוץ לטבע ותיתן לאדם דרכי התנהגות. ואילו לעם ישראל אין שום בעיה עם החיים, עם ישראל שואף לחיים עמוקים¹⁵. לכן עולם הבא לא מוזכר בתורה – לא צריך להזכיר עולם הבא, יש חיים, חיים הם עם הנשמה ועם עולם הבא – 'ובחרת בחיים'.

זו הכוונה של הרב שצריך לשוב אל הטבע. למה לבטל את הטבע ואז למשוך איזו אלוקות אלטרנטיבית מלאכותית? יש את הטבע עצמו, צריך לשוב אליו. צריך לשוב אל המוסר האנושי. יכול להיות שצריך לתקן את המוסר האנושי, כי האדם קלקל אותו, אבל ביסודו הוא אלוקי. זה שהאדם קלקל זה לא אומר שצריך להחליף, צריך לתקן. 'העבודה העליונה היא המקושרת ישר אל הטבע'.

הרב כותב שצריך להיזהר מעייפות¹⁶, למה? מה יש? בגלל שהעולמות הרוחניים שלנו, לא יכולים לחיות מחוץ לחיים עצמם, ולכן אם החיים עצמם חלשים ופגועים, האלוקות לא יכולה לחול. אם אדם עייף, איך אפשר שהתורה תהיה בו?

אלילות

אם נשאל למי עם ישראל יותר קרוב, לעולם האלילי או לעולם הדתי? התשובה היא, שעם ישראל יותר קרוב לעולם האלילי. עם כל הרוע שבאלילות, יש דבר משותף לה ולעם ישראל. העולם האלילי הוא עולם שרצה חיים. כולם מסכימים שלחיות חיים אפורים זה נורא ואיום; לכן בא העולם האלילי אמר, בוא נעמיק את החיים, נשכלל אותם, נחשוף את העומקים שבתוכם, וכשנעמיק נשכלל ונחשוף את העומקים שבחיים, כל הכוחות שלי, ההרגשות המחשבות והדמיונות, יצאו אל הפועל בצורה הרבה יותר עזה, עמוקה, בהירה וברורה.

¹⁴ אורות הקודש ב, עמוד תצג.

¹⁵ חיים עמוקים אצל הרב, הם לא 'ביטול והמשכה', אלא הטבע עצמו אלוקי.

¹⁶ שמונה קבצים, קובץ ה, קסז.

חשיפה כזו של חיים היא כדוגמת חגים ואירועים גדולים. דבר נוסף, העולם האילי הבינ שהאדם והמציאות משולבים אחד עם השני, לכן ככל שאדם יותר פֶּתַח את עצמו, פֶּתַח את עצמו ויחשוף את העומקים שלו, הוא יותר ישיג את המציאות עצמה. לכן השירה הייתה מאוד מקובלת בעולם העתיק, (שירה היא מדע שעסוק בשלושת המימדים, בחיים, בנו ובמציאות עצמה¹⁷).

הבעיה הייתה, שמכל עוצמות החיים של העולם האילי יצאה אכזריות גדולה. כשאדם פותח וחושף את עצמו, יוצאים אל הפועל גם כל העומקים השליליים שבתוכו. דוגמה לאכזריות של העולם האילי היא האמא של אלכסנדר מוקדון. צריך להבין, אלכסנדר מוקדון היה שליט בכל העולם, דבר כזה לא בא סתם, אי אפשר לנצח עולם שלם בלי להיות אכזר ולהילחם מלחמות אכזריות. ועם כל האכזריות שלו, מספרים שהוא קיבל התקף לב מהאכזריות של אימא שלו. היא הייתה עובדת את האל 'דיוניסוס', דרך הפולחן שלהם הייתה שהיו נכנסים לאקסטזות עמוקות, לחשיפה של עומקים גדולים של חיים ושם הכל היה משוחרר. בתוך האקסטזות האלו הם היו קורעים תינוקות, פשוט היו לוקחים תינוקות וקורעים אותם לגזרים. את זה אפילו אלכסנדר מוקדון לא היה יכול לסבול. אז אמנם העולם האילי הוא עולם שחושף את החיים, נותן לחיים לצאת אל הפועל במלואם, הבעיה שלו היא שהוא מלא אכזריות ורשע. ככל שהחיים היו יותר חשופים הם היו יותר רעים וקשים.

על גבי הרקע הזה צמחה הנצרות, אנשים הרגישו בעולם המוסרי שלהם שמהו לא בסדר. בעצם הדתות באו לעמיד אלטרנטיבה לדבר הזה, הם רצו ליצור משהו כללי ועמוק יותר, משהו עדין. יש הרבה צדק בדתות, הם נתנו למציאות מרחבים גדולים. החיסרון היה, שהאלטרנטיבה הזו באה על חשבון החיים, הם היו פחות חיים. אם העולם האילי היה חי מאוד ולכן הוא נראה כמו שהוא נראה, העולם הדתי היה בדיוק הפוך, הוא אמר נחיה פחות ונשכיל יותר ונשאף לדברים מחוץ לנו.

זה מה שהרב אומר: 'נתחללה קדושה עליונה זו על ידי זוהמת האדם, שהשחיתה את פולחן הטבע, בעשותה אותה למפלצת אלילית', הפולחן האילי הרס! את מה הוא הרס? את הטבע. הוא מאוד האמין בטבע ושיחרר אותו, אבל מה שהוא הציג בתוכו היה רשע ואכזריות. האדם לקח את הטבע (שבא לידי ביטוי באקסטזות, התלהבות ושחרור גדול), ובמקום להיהפך למשהו עליון, במקום שיצאו כאן חגים ושמחה ועומק גדול, דווקא כאן,

¹⁷ כלומר, באלוהים, באדם ובמציאות.

יצא הדבר הכי נורא ואיום, יצאה אכזריות ורשע גדול. במקום שהטבע יהיה הפסגה של החיים, הוא נהפך לאויב היותר גדול של המוסר והצדק. זו תוצאה נוראית; לא רק שבאמת הטבע איננו הפוך מהעולם הרוחני, אלא שהוא הדבר שהכי אמור לבטא את העולם הרוחני, הוא הבסיס להכל.

עקידת יצחק

התכונה הישראלית המתוקנת היא הנבואה. הנבואה קצת דומה לעולם האלילי, במובן שהיא מאמינה שצריך לתת לחיים את החופש היותר גדול שלהם. ככה הרב גם מסביר את עקידת יצחק¹⁸. עקידת יצחק היא ההיפך מעבודת המולך. בעבודת המולך, באו ההורים ותוך כדי אקסטזות נוראיות, הם הגיעו למצב שהם יכולים לקחת את הילד שלהם ולשרוף אותו, וכל זה בלי בכלל להרגיש. בתור דבר ראשון הרב כותב שזה מובן, כי כשאתה חי את הגודל של החיים, כל שאר הדברים מאבדים את ערכם ונעלמים. לכן כשאדם חושף את העומקים שלו, אפילו הילד – שהוא הדבר הכי יקר ואהוב לאדם – בטל. אפילו רחמי הורים על ילדם, נעלמים מול העושר העצום של החיים. גם קדשות הם אותו דבר, כשהחיים משוחררים, הכל משוחרר. ואילו עקידת יצחק – אומר הרב – באה לתקן את הדבר הזה. לעולם היו שתי אפשרויות, או חיים קרים – כמו הדתות; או חיים אקסטטיים עם אכזריות גדולה – כמו העולם האלילי. עד שבא אברהם ובעקידת יצחק הראה שאפשר לחיות חיים במלא העושר והעומק שלהם, בלי להיות אכזרי ורשע. לאברהם הייתה אותה תביעה שיש בעולם האלילי – לחיות את הגודל עם כל עושר שלו, עד שהכל מבוטל כלפיו. אבל אברהם אף רגע לא איבד את השפיות שלו, לא את אהבת אב לבן ולא את הכבוד שלו לעצמו. כל הדברים האנושיים הבסיסיים והמהותיים ביותר נשארו כל הזמן. היה לו ברור שיצחק יחיה, הוא לא ידע איך בדיוק, כי הייתה לו התחושה שהכל בטל ומבוטל מול לגודל האלוהי, אבל היה ברור לו דבר אחד – שזה הולך להיות חי. מכך נבעה העובדה שגם הנקודות הקטנות מעולם לא איבדו את ערכם.

נכון שהדבקות המוחלטת הזו נותנת לאדם תחושה של ביטול, אבל מי אמר שכשאדם מבטל את עצמו מול המהות של החיים הוא מת, להפך מי שמבטל את עצמו מול המהות של החיים הוא יותר חי. הביטוי של הרב¹⁹ הוא, שצריך לבטל את החיים מול מה שיותר יקר מחיים – מה שיותר יקר מחיים הוא לא מחוץ לחיים, אלא הוא המהות של החיים.

¹⁸ אגרות ראייה ב, אגרת שעט.

¹⁹ אגרת שעט, עמוד מג, 'העניין האלוהי יקר מכל וכל נחמד ואהוב כאין נגדו'.

זו הכוונה שצריך לחזור אל הטבע – לא יכול להיות שהאלוקות באה על חשבון הטבע! לכן הרב מתנגד לתפיסות דתיות תורניות שנלחמות בטבע – שמעמידות עולם שכלי במקום עולם רגשי. 'לאהוב עם השכל' ו'לקיים משפחה עם השכל', אלו מחלות נפש המביאות חורבן. הקב"ה לא ברא דברים שלילים, לא יכול להיות שאין בטבע אלוקות – הטבע הוא הדבר הכי טוב שהקב"ה בא לתת לעולם.

זיהרא עילאה דאדם הראשון

²⁰זיהרא עילאה דאדם הראשון היא כוללת מדה עליונה זו העולה עד למעלה מהאספקלריא המאירה של נבואת משה רבנו. לעבדה ולשמרה בגן עדן, זהו זיו החיים העליון, לאכל מעץ החיים, ולא לדעת כלל משום רע, מפני שאי אפשר כלל שיהיה בעולם החמרי והרוחני, השלם כל כך, מעשי ידי יוצר כל, שום דבר רע, רק הכל בעתו ובזמנו הוא אך טוב, והאלהים עשה את האדם ישר.

בפרק הזה יש שתי מדרגות. עד עכשיו ראינו את המדרגה הראשונה, 'העבודה האלוקית היותר עליונה', היא המדרגה של משה, וגם אידיאלית מאוד. ועכשיו הרב מתאר את המדרגה של אדם הראשון, 'זיהרא עילאה'. גם המדרגה הזו אומרת שאם ניתן לחיים את כל העומק והשחרור שלהם, הכל יהיה חי זוהר עמוק ומפואר. והרב אומר במפורש שלא יצא מזה רע, אלא רק טוב.

תשובה גופנית

העסק בפרק שירה הוא היסוד של התשובה אל הטבע. זאת היא התשובה התחתונה שהיא העליונה, העולה למעלה מכל קנאת עם, רק מרוממת את האדם בתור האח הנעלה, לכל אחיו יצורי שדי, היודעים כולם את קונם ומתענגים בהדר פעלו. הכל למרומי הקודש הוא מתעלה.

'תשובה תחתונה שהיא העליונה'.

בפרק הראשון של אורות התשובה, הרב מדבר על תשובה גופנית. אפשר להסביר – וכך מסבירים – שצריך לחיות בריא. אבל למי שמכיר את הכתיבה של הרב, הדבר לא מתקבל. לא יכול להיות שבסעיף הראשון של אורות התשובה, הרב יהיה עסוק בטבעונות – גם אם טבעונות היא דבר גדול, מקומה בפרק יד, פרק שעסוק בפרטים. נכון שחשוב לעשות ספורט

²⁰ המשך הפרק, אורות הקודש ב, עמ' תצג.

ולאכול בריא, אבל הכל צריך להיות בפרופורציה הנכונה, לא מתאים להתחיל בזה את אורות התשובה.

הרצ"ה הסביר²¹ שהתשובה הגופנית, היא 'התשובה התחתונה שהיא העליונה' – מה שכתוב כאן – בדברים האלו מתאים לפתוח את אורות התשובה. הכוונה היא שהחיים שלנו צריכים להיות אלווקיים. זה גם מה שהעולם האילי אמר, העולם האילי אמר שלא יכול להיות שכשאתה מתקרב לקב"ה אתה נעשה עלוב נפש, לא יכול להיות שכל אומר החיים נהפך לכולם, איפה הריבוי והעושר של החיים ? !

תשובה עליונה היא תשובה אל הטבע. הטבע עצמו הוא הדבר הכי ממשי שיכול להיות, שום שפה לא יכולה לתאר את מה שהטבע יכול לתאר. הטבע הוא מופלא, לא רק הטבע שמחוץ לנו, גם הטבע שבתוכנו – הם מחוברים יחד. כשהם מחוברים יחד, האדם והמציאות מקרינים אומר ועושר אדיר – זה נקרא 'עסק בפרק שירה'. העסק בפרק שירה בא לבטא את התקופה הזו של אדם הראשון. כל חיה אומרת פסוק, הכל מדבר. לחיות את העולם בצורה של שירה אומר שהאדם, החיים והמציאות הם דבר אחד. שיבה אל הטבע היא באמת תשובה נמוכה, כי היא הדבר הכי פשוט – לחיות; אבל בעצם היא הדבר הכי עמוק, עד היום אנחנו עוד לא יודעים לעשות את זה.

'האח הנעלה, לכל אחיו יצורי שדי', לא רק שבשמים לא תהיה מלחמה, אלא גם האדם יהיה כמו אח גדול לחיות. ואז גם החיה תדע לדבר – הכל יהיה מואר באור של חיים שנבראו בצלם אלוקים. אלו חיים ממשים. זה שונה מהתורה שלנו כיום.

האבות

מתוך הפסקאות באורות הקודש, אפשר יותר להבין את הכוונה בפסקה שפתחנו בה, שהאבות משפיעים את הצד הטבעי. אברהם אבינו בא לתאר עולם חי של שירה (כמו העולם האילי). אבל לא כמו בעולם האילי שיש לו רק קומה אחת, יצרית ונמוכה, אלא עולם עם הרבה קומות, עולם עמוק. האבות באו להראות שאפשר להיות בעל שירה, בלי להיפך לרצח וניאוף. בעל שירה הוא לא מפלצת אנושית, הוא יכול להיות אציל, כמו אברהם אבינו. אברהם אבינו היה מוכן לבטל הכל בשביל הגודל האלוקי. זו לא הייתה אמירה דתית, אלא תכונת חיים שלו. אבל עם כל הביטול הזה, הוא לא עוקר ומצמצם את החיים, אלא הפוך, הוא מעשיר אותם בעושר גדול. לכן היה ברור לאברהם ש: "נלכה עד כה ונשובה עליכם" –

²¹ דברים בעל פה. בשם הרב טאו. (מופיע בחוברת של הרב פייצ'ר על אורות התשובה).

היה לו ברור שהם חוזרים, רק הוא לא ידע איך בדיוק. רואים את זה לכל אורך הדרך, היסודות החיים והרגשיים שלו, לא נפגמו.²²

ומשה רבינו את הצד הלימודי. כמו שהסברנו, הצד הלימודי איננו לימוד במובן הנמוך (שגם הוא חשוב), אלא במובן של אספקלריה מאירה – הוא לימוד של חיים. אז למה הוא נקרא לימוד? כי האדם צריך ללמוד איך לחיות.

משיח

והם ממוזגים זה בזה ומשפיעים זה ע"ז. ולעתיד לבא יתחבר לגמרי משה עם האבות, ויגלה במשיח בצורה כלולה מכל, ולמעלה ראש ינשא הצד הטבעי שבכנסת ישראל, "מחשבתם של ישראל קודמת לכל", ויתראה לעין כל שהוא שורש כל התורה כולה, וכפי תגבורת הצד הטבעי שבאומה יתגדל העונג של חייה, והקדושה תהי' מרושנת נחת ועונג לאין קץ ותכלית, מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים. והתענוגים כמה רוממים הם, כמה נעימים הם, כמה מפוארים הם, כמה עדינים הם...²³

שני הצדדים פועלים אחד על השני. כמו שיר ושיח, מצד אחד חיים מצד שני דעת ותבונה.

מחשבתם של ישראל

יש שאלה, מה יותר גדול, מחשבתם של ישראל שקדמה לעולם, או תורה שקדמה לעולם? כאן רואים שהצד הטבעי, 'זיהרה עילאה', הוא 'מחשבתם של ישראל', והיא קודמת למשה, לתורה, להופעת הדעת והתבונה.

ישנו מקור נוסף:

עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי, יחפש וימצא, בנר ד' נשמת אדם יחפש, ומחשבתן של ישראל, הקודמת לכל, תאיר בראשית עז מקורה על כל אותיותיה של תורה. הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, הנני פותח את

²² בראשית פרק כב. ועיין עולת ראיה א, עמודים פה-צז. ("ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו", "וישם על יצחק בנו", "וילכו שניהם יחדיו", ויאמר הנני בני", "ויעקד את יצחק בנו", "לא חשכת את בנך את יחידך ממני"). ועולת ראיה א, עמ' צח, 'כמו שכבש'.
²³ אורות, אורות ישראל, פרק ד, סעיף ט.

קברותיכם עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, ונתתי רוחי בכם וחיייתם,
לשעבר תורה נתתי בכם, לעתיד חיים אני נותן לכם.²⁴

משמע שמחשבתן של ישראל קודמת לתורה. 'אותיותיה של תורה', הם שורשי התורה²⁵. עם
ישראל קודם גם לשורשי התורה.

התורה כאן היא לא תורה במובן הקטן, אלא במובן הכי עשיר. מה שמייחד את תורה, שהיא
באה מלמעלה ואומרת לאדם איך לחיות – אין ברירה – העולם לא יכול להתקיים בלי תורה,
לכן הקב"ה הקדים את התורה²⁶. 'הקדים', הכוונה שהקב"ה בא מלמעלה ואומר איך לחיות.
ואילו חיים ('לעתיד חיים אני נותן לכם'), הכוונה שהכל טבעי עד הסוף (ללא הופעה
מלמעלה).

סיום

כל המהלך הזה היה כדי להסביר את ההבדל בין המדרגה המתוארת בסוף פרק יז – המדרגה
של אדם הראשון (שהיא גם המדרגה של לעתיד לבוא – שצריכה להופיע היום); לבין פרק
יח. בפרק יח הרב אומר שמסיבות כאלו ואחרות המדרגה של אדם הראשון נידחת, ובמקומה
באה המדרגה של משה – נבואה של אספקלריה מאירה. אבל בעצם גם המדרגה של משה
לא הצליחה, ובמקומה נוצרה המדרגה של שלמה, שהיא הנושא שלנו – 'מלך החוכמה'.

אז יש לנו מדריגה אחת שהיא טבעית לגמרי, היא נובעת מתוך החיים עצמם במלא העושר
שלהם – כמו עקידת יצחק וכמו האור של אדם הראשון. גם במדרגה הזו היה שכל ודעת,
אבל התפקיד שלהם הוא לא לזכך ולצרף את האדם, אלא לגדל את הקב"ה ולהשיג השגות
אלוקיות. מדרגה שניה, היא המדרגה של משה, אין אדם במדרגה כזו, כי אדם זקוק שהתבונה
שלו תגיד לו מה לעשות. ומדרגה שלישית והיא התורה שלנו.

²⁴ אורות הקודש ג, עמ' קלח.

²⁵ נפש החיים.

²⁶ אורות, ישראל ותחיתו יח.